

OLEGUER MIRÓ I BORRÀS (1849-1926): METGE I FOLKLORISTA

BALLÚS I CASÒLIVA, Glòria

Doctora en Musicologia.

RESUM: Del metge Oleguer Miró es coneixen els seus treballs en el camp de la història de la medicina. També es dedicà a la política, fou impulsor cultural i historiador, però la seva faceta de folklorista és realment important en tota la seva trajectòria. Les seves conferències i publicacions serveixen per conèixer malalties i remeis, festes, tradicions i costums de Manresa i dels pobles de la comarca del Bages.

Paraules clau: Oleguer Miró, folklore, excursionisme, calendari, Misteriosa Llum, Manresa, Bages.

RESUMEN: Del médico Oleguer Miró se conocen sus trabajos en el campo de la historia de la medicina. También se dedicó a la política, fue impulsor cultural e historiador, pero su faceta de folklorista es realmente importante en toda su trayectoria. Sus conferencias y publicaciones sirven para conocer enfermedades y remedios, fiestas, tradiciones y costumbres de Manresa y de los pueblos de la comarca del Bages.

Palabras clave: Oleguer Miró, folklore, excursionismo, calendario, Misteriosa Luz, Manresa, Bages.

*

INTRODUCCIÓ

Oleguer Miró és un metge manresà amb una biografia molt àmplia. L'*Enciclopèdia Catalana* diu d'aquest il·lustre personatge:

“Metge i escriptor. Col·laborà en *La Il·lustració Catalana*, i fundà i dirigí fins a la seva mort la *Revista Il·lustrada Jorba* (1908-1933), publicació cultural bilingüe. Publicà nombroses obres de caràcter històric i folklòric: *La misteriosa llum...* (1882), *Aforística mèdica popular catalana...* (1900), la seva obra més important, *Receptari de Manresa (segle XIV)* (1900), i altres de caràcter científic”.

Així queda resumida una vida de 77 anys. Però totes les seves activitats són un exemple per valorar la figura del metge en la Catalunya dels segles XIX-XX.

La seva vida queda reflectida en el llibre *Oleguer Miró i Borràs (1849-1926). Un erudit metge manresà*¹. A partir d'aquesta publicació es va poder valorar la seva trajectòria professional i humana i fou, clarament, el punt de partida per demanar que fos declarat "manresà il·lustre". Així, el 22 d'octubre de 1999, seguint l'acord del Ple de la Corporació Municipal de data 20 de setembre, s'incorporà el quadre amb el seu retrat a la *Galeria de Manresans Il·lustres*, en el Saló de Sessions de l'Ajuntament. També porta el seu nom un carrer de la ciutat.

Especialment s'han dedicat a mostrar la seva poc coneguda trajectòria els historiadors, metges i acadèmics Dr. Jacint Corbella i Corbella i Dr. Lluís Guerrero i Sala. Fins i tot el Col·legi de Metges de Barcelona atorga, cada any, el *Premi Oleguer Miró* per premiar un treball relatiu a la història de la medicina i de la salut dels territoris de llengua catalana.

Oleguer Miró i Borràs va néixer a Manresa l'any 1849 i estudià medicina entre 1867 i 1872, mentre treballava a l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona, on continuà un cop acabada la carrera. L'any 1876 tornà a Manresa per exercir de metge. Va ser el primer delegat del Col·legi de Metges a Manresa, i fou acadèmic corresponent de la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona i també de la de Madrid.

En el 1878, es casà amb Antònia Camps i Comas i tingueren dues filles: Teresa i Rosa. Després d'una vida plena, dedicada a la família, als seus malalts i a la ciutat, va morir el 3 d'abril de 1926.

OLEGUER MIRÓ, FOLKLORISTA

A més de la seva important aportació a la medicina, que es reflecteix en nombrosos llibres i articles publicats², en la seva biografia s'hi troben tres aspectes diferents, encara que complementaris:

a.- Es va dedicar a Manresa. Va ser un meticulós estudiós i escriptor de la seva història a través de diferents estudis monogràfics de temes locals, sobre Sant Ignasi, la iconografia de la Santíssima Trinitat al Bages, la Misteriosa Llum, entre d'altres; i un important propulsor i animador cultural, sobretot a través d'entitats culturals manresanes, principalment el Centre Excursionista de la Comarca de Bages i l'Orfeó Manresà.

b.- Es va dedicar a Catalunya. Des de la vessant política i preocupat per recuperar el sentiment nacional, fou un dels fundadors de la Lliga Regional de Manresa (1890) (entitat adherida a la Unió Catalanista), i director del *Setmanari Català*, l'òrgan de la Lliga Regional de Manresa (1893-1897). També prengué part en l'organització de les *Bases de Manresa*, celebrades els dies 25 i 27 de març de 1892.

c.- Es va dedicar al Bages. Va ser un precís i acurat folklorista amb diferents publicacions, conferències i articles per donar a conèixer diferents aspectes culturals, de tradicions i costums de la comarca.

També fou director de la *Revista Il·lustrada Jorba* (des de la fundació el 1909 fins a la seva mort el 1926) amb l'objectiu de "divulgar entre el poble el coneixement dels fills il·lustres de Catalunya, així com el dels monuments, poblacions i fets cabdals de la nostra terra".

Per la seva dedicació, podem dir que va ser una peça clau del Centre Excursionista de la Comarca del Bages, que es va fundar el dia 22 de gener de 1905, al castell de Balsareny, i es constituí el dia 9 d'abril de 1905, sent el president Josep Esteve, amb les directrius del que, llavors, s'entenia per excursionisme³:

"l'activitat nascuda el segle XVIII com a manifestació de les idees filosòfiques, artístiques i científiques que preconitzaven el contacte amb la natura i el descobriment dels seus valors i secrets".

A més de ser-ne cofundador, Oleguer Miró hi tingué diferents càrrecs: conseller honorari (1905-1908), president de la secció d'Arqueologia i Història (1905), president de la secció de Folklore (1907), president del Consell Directiu (1910-1913 i 1921-1922), president de la secció de la Biblioteca (1920-1922), i membre del Consell Superior (de 1923 fins a la seva mort).

Referint-se a la seva llarga dedicació al Centre Excursionista especificà:

"És una de les finalitats del Centre Excursionista de la Comarca de Bages la difusió de cultura en la comarca, ja que sense ella seria impossible estudiar-la íntegrament, i creiem que és un gran medi d'anar-la expandint, organitzant conferències i cursets de totes les branques del saber. Per això hem començat organitzant conferències"⁴.

Malgrat que el significat de "folklore" pugui semblar actualment devaluat, es refereix a l'estudi de les tradicions, costums, llegendes i dites populars. La paraula *Folklore*, amb

la definició de "saber del poble", la va començar a utilitzar W. J. Thoms (conegut amb el pseudònim d'Ambròs Merton), el 1846, a una revista britànica. Més endavant, fundà l'Associació *Folk-Lore Society*, amb els dos objectius de conservar i divulgar el "saber tradicional popular", que ben aviat s'escamparen per tot Europa.

A Catalunya, en el darrer terç del segle XIX, coincidint amb l'empenta del moviment de la Renaixença, també va sorgir aquest interès per l'excursionisme per fomentar la coneixença, l'estudi i l'estimació de la pròpia terra, dels costums, de les tradicions, de les llegendes... afegint-hi, també, un afany reivindicatiu de la llengua.

La primera entitat excursionista d'importància a Barcelona fou l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques (1876), que promovia l'excursionisme científic i la recerca del folklore. Poc després aparegué l'Associació d'Excursions Catalana (1878) que, l'any 1887, editava una *Miscelánea Folk-lórica*⁵ amb una sèrie de treballs referits a un ampli ventall de pobles i comarques. Així doncs, des de 1876, els excursionistes, emparats per aquestes entitats i amb l'interès i la finalitat de " cercar les arrels de Catalunya " són folkloristes que aplegaren "tot" el que trobaven, amb més o menys rigor. Més endavant, a l'any 1890, les dues entitats es fusionaren per crear el Centre Excursionista de Catalunya⁶.

La relació d'Oleguer Miró amb l'excursionisme ja venia d'abans. Entre 1879 i 1883, fou el delegat de l'Associació Catalana d'Excursions Científiques i de l'Associació d'Excursions Catalanes al Bages, i presidí la Comissió organitzadora del II Congrés Excursionista Català, que se celebrà a Manresa, el 1912.

Apassionat, doncs, per aquest ambient d'estudi i de recerca, concretà "El Folklore m'ha servit de *negotium in otio* en l'exercici de la Medicina"⁷, i l'aplicà en publicacions, com *Aforística mèdica popular catalana confrontada ab la de altres llengües*⁸, *El Receptari de Manresa (siglo XIV)*⁹, *Receptari de Manresa y la mort del Infant en Jaume, comte d'Urgell (sigle XIV)*¹⁰, *Salut i feina des dels punts de vista mèdic, social i folkloric*¹¹; "Folklore mèdic Català"¹²; i "Mares y Criatures (Vuyts y nous)"¹³, entre les més representatives.

En referència al coneixement de la comarca del Bages, als seus costums i a les seves tradicions, el 1909, va publicar "Calendari Folk-lòric de la Comarca de Bages"¹⁴, amb una important recerca de les festes més destacades de Manresa i dels pobles del Bages, seguint el cicle de l'any, indicant els sants patrons, explicant la festivitat i el què s'hi fa per celebrar-ho, i la seva relació amb les malalties i remeis.

Mostrant la seva modèstia i també el seu interès per l'exactitud, en el seu primer número anota:

“suplica als llegidors que enviïn quants datos ens puguin suministrar y ens fassin també notar les deficiències que continga, a fi de poder-lo completar”.

Com a mostra de les ressenyes, de tot el cicle de l'any i el cicle festiu, esmenten les següents anotacions:

Dia 7 de gener, festa de Sant Ramon de Penyafort, patró dels advocats de Catalunya, diu:

“Defensa dels dimonis i dels lladres. S'invoca contra les febres, pestilència, hidropessia, dolor, aufec, llagues, sarna, perlèsia, mals de les orelles, del nas, de la llengua i de pedra”.

Dia 20 de gener, festa de Sant Sebastià:

“advocat contra pestilència i tot mal contagiós. És patró de Monistrol de Montserrat, a on te lloc la festa major d'hivern. Al fer-se en aquest dia la proposta dels nous administradors de la festa, el poble l'aprova dient bo, bo, y després es balla, amb música pròpia, un típic ball que s'anomena del bo-bo. El mateix dia, a Rajadell també fan festa, es fa un aplec. Al matí, després de l'ofici, es reparteix un petit pa beneit, o panellet, a tothom qui el demani. Després hi ha ballades”.

El dia 8 de febrer, festa de Sant Joan de Mata, se l'invoca contra la bogeria i les malalties infeccioses, i el 9 de febrer, festa de Santa Apolònia, advocada contra el màl de caixal, es venera a Manresa en les esglésies de la Seu i de Sant Pere Màrtir.

El 14 d'abril, Sant Víctor, que se l'invoca en els temporals i és advocat contra el dolors, la febre i el deliri. El dia 30 d'abril, Sant Pelegrí, que l'invocuen cecs i “tullits”, els que tenen febres, tumors, mal de coll, les dones en el part i en les caigudes i cops.

També anota el text de cançons amb la indicació de quan i qui les cantava, encara que sense la tonada, com per exemple:

1 de gener – “Cap d'any – La Circuncisió del Senyor. La Confraria del Sant Nòm de Jesús, establerta desde l'any 1581 en l'iglesia de la Sèu de Manresa, celebra en aquest dia sa festa principal. Acabat l'ofici, el cap de mòro de sota l'òrga mòu els ulls, òbre la boca i llènsa admètlles ensucrades y

anissos; que la maynada, que ha anat a vèure còm la caròta menja confit,
els arreplega ab gran gatzara”

“Cansons de la maynada:

Escalfis, escalfis, senyor Janèt / que Cap d’any es frèd:
la seva enamorada / li ha fet torrada.

O una altra versió diu:

Mentres l’enamorada / li fa la torrada./ escalfis, escalfis, senyor Janèt,
mentres fatj la torrada; / am el calor del fòc, / del fòc d’enamorada”.

6 de gener.- “Diada dels Sants Reys.- A la vesprada de la vigília acostuma a ferse una lucsosa cavalcata, que representa la vinguda dels Reys, que des de temps immemorial èntren a ciutat per la Pujada ròja. Precedits d’un àngel am-b-una estrella lluminosa, venen a cavall els tres Reys y son acompanyament, tots ab trajos orientals, am-b-una corrua d’animals que pòrten llaminadures y joguines pels nòys y nòyes que han fet bondat; y les repartèxen per les cases, pujant als criats pels balcons, per medi de llargues escales. A la maynada se li diu, en broma, que a recibir als Reys se hi ha d’anar am la camisa mòlla y una canya vèrda a la mà. Antigament els Reys, al entrar a Manrèsa, adoraven l’Infant Jesús a la capella de Ntra. Sra. del Remèy, y desde aleshòres s’hi celebra festa en aquèsta diada; encara que, d’uns quants anys ensá, acostuma a ferse l’adoració en l’iglésia dels Infants Orfens. Se fa un aplec a Castelltallat, en el qual s’hi vènen molts turrans y figues seques”.

21 de gener.- “Santa Agnès y Sant Fruitós, am sos diaques Sant Auguri y Sant Eulògi. Els nens i nenes, sobre tot quan surten de les escòles, s’agafen per les mans, estiren els brassos ocupant l’amplada dels carrers en filera y, caminant, canten¹⁵:

La tirallonga dels Còssos Sants,/ xics y grans / tots son sants:
Santa Agnès,/ Sant Fruitós / Sant Maurici gloriós”.

Per les Caramelles de Dissabte Sant:

“S’ha acabat la Quarèsma,/ s’es acabat el bacallá,
s’han acabat les donzellètes, / s’es acabat el festejar”

En referència als Goigs del diumenge abans de Pasqua Granada, trobem l'exemple dels Goigs de Santpedor, en honor a les Santes Espines, que diuen:

“En aquesta vida trista, / per la sua gran virtut,
los malats còbren salut / y los cegos cobren vista.
Els temporals s'espargèxen / del entorn de Sampedor”.

Referint-se a Nadal diu:

25 de desembre.- “Nadal - Abans ò després de dinar en les famílies en que hi ha petitets s'hi mòu gran gatzara per fer cagá'l tió. Se pòsa a la vòra de la llar de fòc encèsa un gròs boscall, dels que tenen algún forat, y se l'abriga be am-b-un drap, perquè sui. Se fa anar als nens a un recó, a on diuen un pare-nòstre, y mentrestant s'amagen les pòstres sota'l drap que embolcalla'l tió. Surten després armats de bastons y peguen fòrt al tió, abans de buscar lo que surtirá, dient:

Pare-nòstre del tió,/ que molts anys que Deu ens dó.
Ara venen festes,/ festes precioses.
Dònes curioses:/ menjarèm gall d'indi,
coques ensucrades,/ turrons de pinyó, / si son dels fins, milló.
Caga tió: d'avellana y de pinyó,/ si son dels fins, millò”.

En aquest Calendari folklòric també inclou un important apartat de refranys, com per exemple:

[...] “Any sec, any fred
Qui per setmanes va contant, tretze mesos troba a l'any
La pluja de gener omple la tina i el graner
El gener buida la bota i el graner
Per Sant Sebastià, un pas de marrà.
Pel febrer, abrigat bé
Per la Candelera, el fred va enrere
Per l'abril, no et treguis ni un fil” [...]

OLEGUER MIRÓ I LA FESTA DE LA MISTERIOSA LLUM DE MANRESA

A més d'aquesta recerca del folklore manresà, va fer una molt significativa aportació a la història de la ciutat; especialment amb la monografia¹⁶ *La Misteriosa Llum que en*

